

GUISSONA
DESAPAREGUDA

GUISSONA DESAPAREGUDA

F. Xavier Rivera i Sentís

 efadós®

Ajuntament de
Guissona

GUISSONA DESAPAREGUDA

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer del 2023

© dels textos: F. Xavier Rivera i Sentís

© del pròleg: Xavier Santesmasses i Benet

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torrenteres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Col·laboració:

Ajuntament de Guissona

Amb el suport de:

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

Autoria desconeguda / Col·lecció Recordant Guissona

Fotografia de la portadella:

Foto Santacana / Fons Foto Santacana

Acrònims:

ACSG (Arxiu Comarcal de la Segarra)

AFCEC (Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)

ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)

MNACTEC (Museu Nacional de la Ciència i la Tècnica de Catalunya)

 @catalunyadesapareguda @efados

 @catalunyades @efados

 @catalunyadesapareguda @Editorial Efadós

ISBN 978-84-19239-78-5

DL B-1842-2023

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

La Guissona de l'imaginari

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Guissona, viatge íntim

Pàg. 12

EL NUCLI URBÀ

La vila i els ravals

Pàg. 70

LA GENT

L'essència d'un poble

Pàg. 150

FESTA I CELEBRACIÓ

Un temps per a cada cosa

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

LA GUISSONA DE L'IMAGINARI

Xavier Santesmasses i Benet, periodista

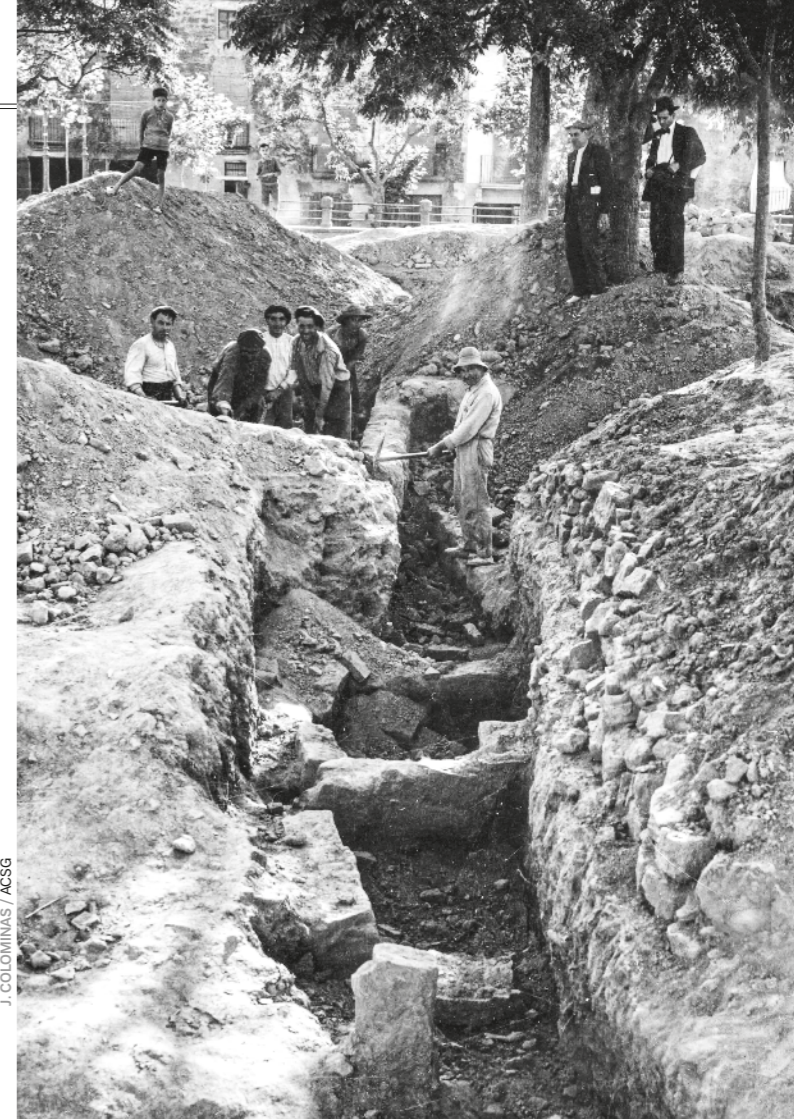
Tenir a les mans un llibre que parla de la nostra gent, del nostre poble i dels nostres costums ens obre la porta a conèixer-nos. De ben joves ens identifiquem amb una manera de fer i de ser que mantenim tota la vida. Passa en qualsevol àmbit, des del joc i la parla fins als costums o el valor que donem al que ens envolta. Ho tenim interioritzat d'una manera particular, única. Diem: «al meu poble això ho fem...». És com ho hem après i en aquest afer hi participen moltes persones que conviuen al nostre voltant. Dibuixen en nosaltres uns trets que ens identifiquen i que tenim tota la vida en l'imaginari per resoldre amb un somris lleu qualsevol incís en qualsevol lloc on siguem. En un món que ens proposa el jo

com a centre de tot, fins al superflu, fins a l'alienació –el segle XXI serà el segle dels solitaris–, reivindicar qui som i per què som d'una manera esdevé clau.

Xavier Rivera va arribar a Guissona en plena transició democràtica per treballar de mestre de l'escola pública. Era la dècada dels vuitanta, tenia 26 anys. Va ser aire fresc a la sortida d'aquesta etapa ombrívola que havien patit els vells mestres i de la qual, llavors, no érem gaire conscients. Sabíem poc per on passàvem i per on aniria el nostre món. Com a director de l'escola, va acompanyar amb un esperit entranyable i decidit el camí de les noves generacions de guissonencs que passaven per aquelles aules. La seva afició a la història el va portar, com altres historiadors de la vila, a anar a Cervera a fer els seus treballs. Llavors, les institucions públiques locals vivien d'esquena

a la cultura i, en canvi, a Cervera hi havia tota una escola d'historiadors forjats amb el llegat d'Agustí Duran i Sanpere i tenien eines com el Centre Municipal de Cultura, que oferia un entorn favorable per a la publicació dels treballs de recerca. Amb els anys, Guissona ha canviat. Hem après a valorar el que tenim, des del llegat romà fins a les festes i costums, cosa que ha fet possible que apareguin treballs de recerca i literaris. Com a historiador, el Xavier és un home senzill, rigorós, obert al diàleg i compromès. Ha estat molt actiu en la xarxa associativa des de l'àmbit polític fins al cultural. El volum que teniu a les mans va dirigit al gran públic. En un temps en què la lectura és un fet escàs, Xavier Rivera fa seva la màxima del cerverí Ramon Turull, que venia a dir que escriure cent folis és senzill, però saber sintetitzar-ho en un de sol és un art.

Si hagués de resumir aquest llibre en una frase, diria: si no deixéssim constància de l'empremta dels nostres, ens oblidaríem de qui som.

J. COLOMINAS / ACSG

Introducció

GUISSONA, VIATGE ÍNTIM

F. Xavier Rivera i Sentís, historiador

Al present recull d'imatges s'hi podria aplicar la cèlebre frase que defineix la vida com allò que passa mentre fem plans de futur. I és que cada fotografia demostra que, gairebé sense adonar-nos-en, el temps ha anat fluint sense aturador possible, mentre les circumstàncies personals anaven canviant al mateix ritme que ho feia tot allò que ens envoltava.

Fins i tot és molt probable que tal metamorfosi hagi acabat afectant els espais que, a la nostra memòria d'infants o de joves, encara conservem com a sagrat santuari íntim. Prou que ho va saber

definir Rilke quan es referí a la infantesa com la nostra autèntica pàtria.

Aquella placeta on descabdellàvem hores infinites sense cap recança o el carrer on vam néixer poden haver canviat tant que el simple fet de constatar-ho ens provoqui un estrany sentiment de dol. Al primer capítol, dedicat al nucli urbà, n'hem de sortir de dubtes, ja que és el decorat on la vida s'ha anat reproduint a si mateixa durant generacions.

Tanmateix, què es podria esperar d'un escenari sense actors o sense actrius? Res absolutament. Aquesta lògica resposta no pretén resoldre cap pregunta retòrica, sinó posar l'èmfasi en allò que de debò anima la vida

J. COLOMINAS / ACSG

UNA VILA BIMIL·LENÀRIA

Les pàgines anteriors il·lustren la tradició d'excavacions arqueològiques a la vila, que arrenca l'any 1933, quan J. Colominas, de l'IEC, va dirigir la recerca al Vell Pla. Hi van donar peu les obres d'ampliació de la carretera de Guissona a Ponts. Hom creia haver descobert un poblat ibèric.

PRIMERES TROBALLES

Tanmateix, l'anàlisi amb tècniques i coneixements actuals de les restes obtingudes aleshores, especialment les ceràmiques de vernís negre, ho ha descartat. Avui es consideren relacionades amb el moment fundacional de la ciutat romana de Iesso, esdevingut cap a l'any 120 abans de la nostra era.

JOSEP COLOMINAS / ACSG

d'un poble, que és la seva gent. I és ací on rau la força i el sentit del segon capítol, en què cadascú ha de poder recuperar els treballs i els dies propis, o fer seves tant les persones i les absències com les amistats, els afectes o les complicitats oblidades..., i fins potser els amors, qui ho sap. És el moment de poder prendre consciència, tal vegada amb una mitja sorpresa, que el pas del temps ho ha anat cobrint tot amb un finíssim vel de núvia.

Al tercer capítol, quan la monotonia i la quotidianitat semblen dominar tots els racons de l'existència, la vida esclata en forma de lleure, festa i celebració. Amb tot, és ben cert que els temps, si més no de portes enfora, no acompanyaren gaire durant una bona part del segle. Havia acabat una guerra i pertot es respirava un ambient prou rígid i sever. Tanmateix, com que la vida sempre ha exigut treves per tal de reeixir, a tota festa s'hi va saber trobar una torna més o menys distesa.

Us convido a iniciar un viatge íntim a la Guissona desapareguda, una vila realment antiga i singular que es començà a bastir, en època de pau, un segle abans de la nostra era, al mateix temps que ho feien Tàrraco i Empúries. I d'això ja fa més de 2.000 anys.

Al capdavant, cada imatge del llibre, com que ha congelat un seguit d'instantos viscuts que ja no tornaran, ens situa davant el mirall del que hem estat com a col·lectiu i, alhora, ens remet a un passat al qual continuem vinculats, tant sí com no, amb invisible fil de plata.

És el meu desig que tothom qui el prengui entre les mans hi vulgui descobrir algun detall nou o l'apunt que ja no recordava. Convindrà que, quan ho faci des del record, hi apliqui la dosi justa de nostàlgia. És ben sabut que, entre els sentiments, aquest hi és comptat entre els més improductius que existeixen.

AUTORIA DESCONEGUDA / Col·lecció ANTONI PANÈ

EL NUCLI URBÀ

La vila i els ravals

En començar el segle XI i quedar lliure del poder islàmic per iniciativa del bisbe d'Urgell, la *civitas* romana es replega al sector de Capdevila, des d'on es comença a vertebrar la vila medieval. Al segle XIII s'hi perfilen tres grans eixos –els carrers Bisbal, de la Font i de Fluvià–, amb llurs corresponents portals. Així, des del segle XIV, el parcel·lari urbà medieval i modern queda gairebé modelat. La muralla exempta que el tanca es va desdibuixant al segle XVI, quan el bisbe autoritza a construir-hi a sobre. El conjunt, envoltat per un vall que n'accentua la fesomia de vila closa, es manté gairebé inalterat fins a l'inici del segle XX.

Abans, a la segona meitat del segle XVIII, coincidint amb una època de puixança, el vall es comença a urbanitzar tot donant lloc als ravals –de la Font, de Traspalau, Bisbal, del Convent i del Coma–, que encara avui ordenen la circumval·lació rodada. Les noves cases que s'hi basteixen aconsellen l'obertura de tres nous portals, el Portal Nou, el del Convent i el de la Carral. La seva existència és efímera, ja que són enderrocats entre el tercer quart del segle XIX i les primeres dècades del segle XX.

AGUSTÍ DURAN I SANPERE / ANC

LA FONT DE LA VILA

Les comunitats que es van anar establint a la plana, ja des del segle VII aC, ho van fer al sector de Capdevila i Vell Pla, atretes per l'abundància d'aigua que històricament ha estat present al subsol de la vila. La surgència natural més popular és la font, amb els safareigs inaugurats l'any 1896.

ELS SAFAREIGS

Els dilluns, plens de dones rentant la bugada. De tant en tant, la llana dels matalassos. Un espai de confidències. La font, punt de trobada i de reunió, amb les anades a buscar aigua fresca amb els cànctirs, abans de dinar i sopar, o bé a rentar les verdures, com s'aprecia a la fotografia de la dreta.

AUTORIA DESCONEGUDA / Col·lecció ANTONI PANÉ

